

Heem en Natuur Voeren

Is het boek beter dan de film?

Het Land van Herve

Van de zomer viel me een schitterend uitgevoerd boekje ⁽¹⁾ over het Land van Herve in de schoot. Herve, vlakbij, met – zoals in het oostelijk deel van onze gemeente – door heggen omzoomde weiden en agrarische bebouwing. Het boekje geeft een overzicht van de historische ontwikkeling gedurende de laatste eeuwen en laat de rijkdom zien die in de bebouwing is neergeslagen: *des pierres pour le dire!* Schitterende gevels van burgerlijke en agrarische gebouwen waarin de details de evolutie naar steeds meer raffinement laten zien. Het hele ensemble dat het resultaat is van efficiënte agrarische bedrijfsvoering die leidde tot een hoge opbrengst aan melk, fruit en vee.

Die opbrengst liet een ecosysteem aan bedrijvigheid ontstaan dat voor veel mensen een goed bestaan mogelijk maakte. De agrarische bedrijven leverden melk, boter en een rijk assortiment, karakteristieke kazen, vers fruit en verwerkt tot stroop. Aan het begin van de 19de eeuw gaven de ‘hollandse’ koeien al 3.000 liter melk per jaar met een vetpercentage van 3,5%. Aan de voortplanting en selectie van de koeien werd veel aandacht besteed zodat de gezondheid, levensduur en opbrengst verbeterden. Afgeleid van de veeteelt waren er enkele leerlooierijen en werd leer verwerkt door schoenmakers en ook daarbij werd veel vakmanschap benut en ontwikkeld. Het boekje laat ook zien welk een grote variëteit er toen al was aan soorten appels, peren en pruimen en op welke wijze die verschillende typen het best in de verwerking tot hun recht kwamen.

(vervolg op pagina 596)

- 590 Is het boek beter dan de film: het Land van Herve
- 591 Vroedmeesterpad
Een terugblik op een nat coronajaar
- 593 Jean Bonten 25 jaar in dienst van Natuurpunt
- 594 Dodelijke paddenstoelen
- 595 Een sinkhole op de Schoppemerhei
- 597 D'r Koeënwoof van 2021
Toponiemenwandeling in Sint-Pieters-Voeren

Het Voerens Blaedsje is het kwartaalbericht van **Heem en Natuur Voeren**.

Voor € 15,- ben je een jaar lang lid!

Secretariaat: Ingrid Briers, De Plank 85, 3790 Sint-Martens-Voeren
secr@heemennatuurvoeren.be

<https://heemennatuurvoeren.be>
IBAN: BE10 7353 5203 4004 BIC: KREDBEBB

Samenstelling en eindredactie: Rik Palmans, Sint-Pieterstraat 7, 3792 Sint-Pieters-Voeren, rik@heemennatuurvoeren.be

Aan dit Blaedsje werkten mee: Liselotte Bollen, Ingrid Briers, Joep Buysen, Ferdinand Mertens, Rik Palmans, Rita Plattau, Jos Tuerlinckx, Elza Vandenabeele.

Afgiftekantoor 3790 Voeren, Erkenningsnummer P 303632
Verantwoordelijke uitgever: Rita Plattau, Ketten 13, 3798 's-Gravenvoeren

Vroedmeesterpad

In het Natuurhistorisch Maandblad (jg. 110, augustus 2021, pag. 182-189) verscheen een artikel 'Genetisch onderzoek aan de vroedmeesterpad in Limburg', waarin P. Lemmens en enkele andere auteurs de resultaten samenvatten van een onderzoek dat in 2019 plaatsvond. De vroedmeesterpad is een kleine amfibie die de laatste jaren sterk achteruit is gegaan. In Nederlands Zuid-Limburg komt ze nog op diverse plaatsen voor, maar die leefgebieden zijn vaak erg klein en van elkaar geïsoleerd. De meest zuidelijke, bij Mheer en Noorbeek, strekt zich uit tot in de Voerstreek, bij Snauwenberg, Altenbroek en de Schoppe-merheide. Ook daar is de versnippering te zien: de poelen waarin de larven opgroeien liggen vaak meer dan een kilometer van elkaar verwijderd en het is dus maar de vraag of dieren uit de ene poel er nog in slagen een voortplantingspartner te vinden die bij een verder gelegen poel leeft. Daardoor dreigt in zo'n kleine geïsoleerde populatie inteelt plaats te vinden. Die genetische verarming kan het voortbestaan van de populatie in gevaar brengen.

Het onderzoek bestond erin dat op diverse plaatsen larven werden gevangen waarvan een klein staartpuntje werd afgenomen en het DNA daarin werd geanalyseerd. Dan kun je de variaties in het DNA in een populatie meten, en ook nagaan hoe sterk het verschilt van het DNA van andere populaties. Dat vertelt je hoe groot de uitwisseling tussen de populaties is. Zo ontdekten de onderzoekers dat de padden die in de ENCI-groeve bij Maastricht leven daar waarschijnlijk zijn uitgezet door iemand die dieren uit het buitenland heeft meegebracht.

Nu is een dergelijke 'translocatie' iets wat wel vaker wordt overwogen als een soort lokaal dreigt uit te sterven. Maar het is dan beter dat te doen met dieren (of planten) die uit de nabije omgeving komen – niet met soortgenoten die genetisch heel sterk kunnen verschillen van de inheemse populatie. De onderzoekers komen tot de conclusie dat bijplaatsing en uitwisseling van vroedmeesterpadden enkele

Foto: Natuurpunt

decennia geleden zeker heeft plaatsgevonden, toen natuurbeschermers zich zorgen begonnen te maken over de achteruitgang van de soort. Nu is dat in Nederland verboden. De onderzoekers vinden translocatie als beschermingsmaatregel op dit ogenblik niet echt nodig. Afname van de genetische variabiliteit is niet de belangrijkste bedreiging voor de vroedmeesterpad.

Andere factoren lijken zwaarder te wegen, zoals het verdwijnen van geschikte leefomstandigheden: genoeg poelen met dicht daarbij de mogelijkheid om zich te verschuilen, zoals steenhopen in voormalige kleinschalige mergelgroeven. Natuurpunt wil dat de komende jaren tussen Snauwenberg en de Schoppemerheide realiseren. In de Veursvallei, waar een andere populatie aanwezig is, heeft ANB (Agentschap Natuur en Bos) al initiatieven in die richting ondernomen. Het INBO (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek) maakt zich overigens wél zorgen over de genetische variabiliteit. Het heeft daarom een kweekprogramma opgezet met larven die uit verschillende populaties in Vlaanderen afkomstig zijn, zodat die eventueel met elkaar gekruist kunnen worden en/of uitgezet worden op plaatsen waar zich een gezonde populatie kan ontwikkelen.

Een terugblik op een nat coronajaar

De cijfers die nog elke dag tijdens het tv-nieuws op het scherm verschijnen, geven aan dat we over corona en covid nog lang niet in de verleden tijd kunnen spreken. Vooral niet-gevaccineerden en hoogbejaarden lopen nog steeds het risico dat ze besmet worden en in het ziekenhuis belanden. Misschien zal corona wel voor altijd deel blijven uitmaken van ons menselijk ecosysteem en zal het nooit meer helemaal zoals voordien worden. Maar het wordt toch stilaan tijd om te kijken hoe we de afgelopen twee jaar zijn doorgelopen. Zelf heb ik er een fotodagboek over bijgehouden en het viel me op dat ik me pas bij het inkijken daarvan sommige zaken uit de beginperiode weer helemaal herinner. Bijvoorbeeld dat je met zijn tweeën of drieën – je 'bubbel' – mocht gaan wandelen. Maar alleen dicht bij huis!

Toen het allemaal een beetje losser werd mochten mensen weer wat verder weg en velen ontdekten de Voerstreek als wandelgebied. Alleen: alle horeca-zaken en dus ook de bijbehorende toiletten bleven gesloten. Overal zag je, naast mondkapjes als het nieuwe zwerfafval, sporen van wildplassers en -kackers. De foto op de volgende pagina bovenaan kregen we van Joep Buysen. Hij is gemaakt in het *waterwegske* in Sint-Martens-Voeren.

Grapje tussendoor: ook bomen hebben een voor- en een achterkant! Maar hoe weet je aan welke kant van de boom je staat? Wel, de achterkant is natuurlijk waar je bovenvermelde sporen vindt.

zonder zomer' (zie Blaedsje nr. 59, pag. 478). Er zijn er ook wel die dergelijke zomers kunnen appreciëren: de slakken meer bepaald. Soms moest je opletten waar je je voet neerzette om er niet op te trappen. Vooral naaktslakken zag je veel, maar ook de segrijnslak (*Cornu aspersum*). Tot enkele jaren geleden eerder zeldzaam, maar nu overal te vinden. Ze lijkt een beetje op de grotere wijngaardslak (*Helix pomatia*), die hier al van oudsher voorkomt. De wijngaardslak voedt zich voor een groot deel met de schimmels en algen die op stengels van afgestorven planten groeien, maar de segrijnslak peuzelt met plezier vooral jonge scheuten en blaadjes op en kan dus in een groentetuin een echte plaag worden. Sommigen noemen ze daarom al de chagrijnslak.

De slakken waren overigens niet de grootste ramp van dit natte jaar. De 'waterbom' die in juli het gebied trof waarin ook de Voerstreek ligt, zal veel langer in het gemeenschappelijke geheugen blijven hangen. Moelingen bij ons, maar ook Valkenburg, het Duitse Ahrdal en de valleien van Vesder en Maas in de provincie Luik: het water veroorzaakte er ontzettend veel schade en eiste in de laatste twee gebieden zelfs een zware tol aan mensenlevens. De verwachting is dat door de klimaatverandering dergelijke extreme weersomstandigheden veel vaker zullen voorkomen. Voor Moelingen maar ook voor 's-Gravenvoeren is er werk aan de winkel om onze dorpen in de toekomst de gevolgen van zulke overstromingen te besparen.

Rik Palmans

2020 zal wel hét coronajaar worden, met de lockdowns en alle andere maatregelen die het sociale leven aan banden legden. Op het einde van dat jaar konden we tenminste al verlangend beginnen uitkijken naar de vaccins die opnieuw het 'rijk der vrijheid' zouden mogelijk maken. Wanneer het weer helemaal zal zijn zoals vóór de coronacrisis, is op dit ogenblik nog koffiedik kijken. Maar we willen met H&N alleszins weer aan de slag, zeker voor de buitenactiviteiten: op 24 oktober is de eerste wandeling gepland. Binnenactiviteiten liggen nog wat moeilijker. Het is bijvoorbeeld bijna tijd om ons jaarboek, *d'r Koeënwoof*, voor te stellen. Het is zo goed als klaar, maar waar en wanneer we ermee kunnen uitpakken ligt nog niet vast. De uitnodiging daarvoor zal via e-mail gebeuren.

2021 wordt dan misschien niet (helemaal) het jaar van de bevrijding uit de coronacrisis, het wordt alleszins wel het jaar van de natte zomer. Niet zo erg als in 1816; dat was het 'jaar

Deze tijgerslakken (*Limax maximus*) op een muurtje in mijn tuin zijn eigenlijk best mooie dieren. Of heb je zoals de meeste mensen een afkeer van naaktslakken?

Jean Bonten: 25 jaar in dienst van Natuurpunt

Toen Natuurpunt (dat toentertijd nog Natuurreservaten heette) in 1995 Altenbroek verwierf, was dat voor de lokale bevolking een complete verrassing. Ook voor wie al bezig was met natuurbescherming, zoals de Milieugroep die later opging in wat nu Heem en Natuur is. Op vele andere plaatsen was het verwerven van een natuurgebied een bottom-up-verhaal, waar eerst een lokale groep zich al inzette voor de bescherming. In Voeren gebeurde juist het omgekeerde: Natuurpunt had als grote organisatie het gebied verworven en moest op zoek gaan naar een lokale groep die wilde meewerken aan de uitbouw van het nieuwe reservaat.

Dat leidde uiteindelijk tot de oprichting van een Werkgroep Altenbroek, die geregeld samenkwam om de evolutie van het reservaat te evalueren, beheerwerken voor te stellen en een vinger aan de pols te houden bij de lokale bevolking. Dat laatste was nodig omdat de aankoop van zo'n groot gebied, dat voor een flink stuk uit weiden en akkers bestond, vooral bij de landbouwers op heel wat kritiek en weerstand botste.

Fred de Warrimont werd de eerste conservator van Altenbroek en Jean Bonten werd aangesteld als Bijzonder Veldwachter. Zij twee hadden dus een essentiële functie in het dagelijkse beheer van het reservaat. Voor Fred betekende het vooral het plannen en opvolgen van de beheerwerken. Jean liep bijna dagelijks rond in het gebied om te controleren of iedereen die het gebied bezocht er zich ook gedroeg zoals het hoorde.

Wie gedroeg zich dan niet zoals het hoorde? Wel, dan moet je bijvoorbeeld aan stropers denken. Doordat Altenbroek de status van natuurgebied kreeg, werd het meteen ook jachtvrij. Toch kwam Jean er nog geregeld lieden tegen die heel

goed bleken te weten hoeveel reeën en ander wild zich in het gebied ophielden. In die tijd waren dassen een stuk zeldzamer dan tegenwoordig, maar dassenvet was nog altijd een gegeerd product. (Oud-)mijnwerkers beschouwden het als een probaat middel tegen silicose of stoflong, een beroepsziekte waar ze vaak mee geconfronteerd werden. Dassen waren dus niet veilig voor stropers.

Problemen waar hij ook mee te maken kreeg waren crossers die met een trial of quad door het gebied kwamen razen, of wandelaars die vinden dat hun hond een absoluut recht heeft om vrij door de bossen te struinen. Meestal loste hij het op met een goed gesprek; tot een echte klacht en boete kwam het maar hoogst zelden. (Dat is overigens iets wat we ook nu vaststellen: hoewel Altenbroek een groot aantal bezoekers aantrekt, gedragen ze zich op enkele uitzonderingen na bijzonder gedisciplineerd.)

Helemaal zonder risico was zijn werk nochtans niet. Hij controleerde ook of alles goed ging met de galloway-runderen die in het reservaat grazen. Toen hij een keer tussen een kalfje en zijn moeder terecht kwam, viel de koe hem aan. Hij had geluk dat hij het kon navertellen. Met onder meer een gebroken been wist hij zich tot aan zijn auto te slepen. Daarna volgden een verblijf in het ziekenhuis en een revalidatie, maar hij is nooit helemaal hersteld van zijn verwondingen.

Enkele jaren geleden ging zijn gezondheidstoestand achteruit en daarom besloot hij eerder dit jaar een punt te zetten achter zijn carrière als Bijzonder Veldwachter, na zich 25 jaar lang met hart en ziel te hebben ingezet voor de Voerense natuur. Een opvolger vindt hij helaas (nog) niet; als iemand zich geroepen voelt om de leemte die hij laat in te vullen, weet hij of zij bij deze dat er een vacature is. (Er is overigens nog genoeg ander werk aan de winkel in Altenbroek. Iedereen die wil meewerken is welkom.)

Liselotte en ik hebben Jean al eens met een kleine attentie bedankt voor zijn inzet. Maar als je hem nog ergens tegenkomt: je mag er hem gerust ook een compliment voor geven!

Rik Palmans

1997: de start van de Werkgroep Altenbroek, met onder meer (op de foto van links naar rechts) Fred de Warrimont, Jean Bonten en Rik Palmans. (Foto Nico Meens, HBVL)

Dodelijke paddenstoelen

Iedereen kent ondertussen wel het verhaaltje van Agrippina, die keizer Claudius naar het hiernamaals hielp verhuizen door hem een maaltijd giftige paddenstoelen voor te schotelten. De moord werd geraffineerd voorbereid en uitgevoerd. De Romeinse keizer was een fervent liefhebber van de keizeramaniet (*Amanita caesarea*). Zijn lievelingsgerecht werd door keizerin Agrippina overgoten met een aftreksel van de zeer giftige groene knolamaniet (*Amanita phalloides*) en deze dodelijke maaltijd werd de keizer fataal. Nero, de lievelingszoon van Agrippina, kon aldus de troon bestijgen. Ook hij wenste telkenmale keizeramanieten op zijn luxueuze banketten. Toen een genodigde eens opmerkte dat dit toch werkelijk wel het voedsel van de goden was, reageerde Nero heel ironisch: 'Inderdaad, want mijn voorganger Claudius is door het eten van deze paddenstoelen zelf reeds een god geworden.'

Jaarlijks zijn deze zwammen, die maar al te gemakkelijk verwisseld kunnen worden met eetbare champignons, de oorzaak van het overlijden van vele mensen. Het gevaar schuilt vooral in het vergiftigingsproces. Karakteristiek voor het phalloïdes-syndroom is de latente periode van 6 tot 24 uur na het eten van de paddenstoel, waarbij de patiënt geen enkel symptoom van vergiftiging vertoont. Hierdoor wordt de behandeling vaak te laat aangevat, met alle gevolgen vandien. Na deze periode krijgt het slachtoffer hevige buikpijn, hij moet overgeven en krijgt diarree. Daarna treedt er een periode op van schijnbaar herstel, die ongeveer één dag duurt. Als de diagnose niet juist gesteld is, treedt na deze schijnverbetering de finale fase op. Nier- en leverfuncties laten het afweten, het zenuwstelsel wordt aangetast en het hart zal het begeven, met de dood als gevolg.

Het gevaar van een paddenstoelenvergiftiging kan soms uit heel onverwachte hoek komen. Een Poolse kok werd ernstig ziek in zijn keuken, enkel maar door het inademen van gyromitrine-dampen. Gyromitrine is de stof die voorjaarskluiszwammen (*Gyromitra esculenta*) zo gevaarlijk maakt. Deze stof heeft een kookpunt van 87,5 °C. De dampen die van het gerecht komen kunnen dus al fataal zijn. In Polen is de voorjaarskluiszwam, die ook wij regelmatig onder onze grove dennen vinden en die verdacht veel op een morielje lijkt, de oorzaak van vijf procent van alle vergiftigingen met dodelijke afloop.

In de jaren '50 van de vorige eeuw deed zich in Polen nog een merkwaardig vergiftigingsverschijnsel voor. De gasten van een jeugdkamp gingen in de omliggende bossen hun avondmaal bijeen zoeken, onder de vorm van smakelijke cantharellen. Maar door hun onervarenheid kwamen er verschillende giftige gordijnzwammen (*Vortinarius orellanus*) in hun mandjes terecht. Niet minder dan 132 personen werden ernstig ziek na de maaltijd, en uiteindelijk zijn er daarvan 19 gestorven.

Foto: first-nature.com

Sommige kinderen stierven reeds na enkele dagen, maar bij enkele volwassenen trad de eindfase pas op na een paar maanden, door het falen van de nieren.

De heilige Hildegard van Bingen, tijdens haar leven ten zeerste begaan met alles wat er groeide en bloeide in haar omgeving, zou aan deze kampeerdere zeker volgend advies gegeven hebben: 'Pluk enkel paddenstoelen die op hout groeien, want op de bosbodem groeien de giftige paddenstoelen.' Maar goed dat deze heilige nooit het bundelmosklokje (*Galerina marginata*) tegenkwam op het naaldhout achter haar klooster, want na het eten van dit houtzwammetje zou ze dit fabeltje nooit meer hebben kunnen navertellen.

Jos Tuerlinckx

Foto hierboven: keizeramaniet;
hieronder: voorjaarskluiszwam.

Foto: Wikipedia

Een sinkhole op de Schoppemerhei

Op een ochtend in juli jl. liep ik naar achter in de tuin en wist even niet wat ik zag. Daar gaapte ineens een gat in de grond ter groot-te van een kleine caravan. Een gat van ruim tien kubieke meter. Dacht even aan een neergestorte en door de aarde verzwoegen vliegende schotel. Die zijn hier op het pla-teau van de Schophemerhei/ Kattenroth/Ulvend immers in de jaren '80 van de vorige eeuw regelmatig waargenomen. Geloof het of niet maar de UFO's werden toen zelfs door Rijkswachters gezien.

Na bestudering van het gat bleek het toch anders te zijn. Een grote aardklont moet in één klap de diepte ingezakt zijn. De steilwanden van 1,60 meter vertonen een perfect geologisch profiel. Verder is de vorm van het gat ongeveer een ovaal. Op de bodem liggen nu de graspollen die ik juist die dag had willen maaien.

Een *sinkhole* dus, ofwel zinkgat of verdwijngat. Ze kunnen nog heel veel groter zijn maar ook kleiner. Bij sommige Voerenaars in de streek toch wel bekend. De gemeente had deze zomer nog een melding van een klein exemplaar en Jacques Nijssen van Schilberg vertelde mij dat hij er in zijn leven al meerdere heeft moeten opvullen. Dit type sinkhole correspondeert met een natuurlijke holte in de aarde. Enige meters onder het oppervlak moet hier heel lang gelden in de kalkbodem een karstholte zijn ontstaan. In de Kalksteen van Vijlen, onderdeel van het Gulpens Krijt, zal het koolzuurrijke insijpe-lende water de kalksteen langzaam opgelost hebben waardoor er een soort grot ontstond. Nu dus een ingestorte grot waarbij bovengronds een inzinking is ontstaan die met de geologische term *doline* wordt aangeduid.

De holte mag dan natuurlijk zijn, de aan-leiding tot de instorting is dat niet. Op een meter van het gat sijpelt sinds 2016 water uit een buis. Dit is de door Infrac aangelegde gecombineerde afvoer van IBA (Individuele Biologische Afvalwaterzuivering) en regenwater. Nooit een probleem geweest tot de buitensporige regenbuien van deze zomer. Er is hier blijkbaar in korte tijd zoveel regenwater op één punt de grond in gezakt dat de bovenste aardlagen, ver-zadigd met water, plastisch zijn geworden. En de eeuwen-oude grot haar dak moest prijsgeven aan de zwaartekracht. Van één kant wel een angstige gedachte, dat de aarde zo maar onder je voeten of huis kan wegzakken. Van de andere kant is de wetenschap dat in dit geval menselijk ingrijpen, namelijk de door mensenhand aangelegde waterafvoer, de oorzaak is van de instorting ook weer geruststellend. Het noodlot blijft op afstand.

Op dat moment in deze redenering herinnerde ik mij ineens de vreugdekreten van boormeester Jo Devenyn die hier, vlak langs de weg en circa 65 meter van de sinkhole-locatie, in 2000 een diepe putboring uitvoerde t.b.v. de drinkwatervoorziening. Het boren verliep moeizaam door de vele losse silexknollen en dus was zijn blijdschap groot toen tot twee keer toe de boor vanzelf een paar meter omlaag schoot. Dit gebeurde in de bovenste 10 à 15 meter van het gesteentepakket, waarbij vervolgens het spoelwater, nodig om het uitgeboorde materiaal omhoog te brengen, wegliep. De boormeester stelde vast dat hij twee keer door een grot had geboord. Bij een naburige boring, ongeveer 75 meter westelijker in 1999, hetzelfde laken en pak. Na 20 meter boren een holte waarin alle spoelwater wegliep. Dus op drie in feite willekeurige plekken in een gebied van nog geen hectare worden we met het fenomeen van deze hoog in het pakket gelegen karstgrotten geconfronteerd. Conclusie: er zullen er

veel méér zijn! Toch wonen en wandelen we hier veilig; we waren het immers zelf die deze grotten – nietsvermoedend, dat wel – aan het licht brachten. Zonder die mensenhand hadden we in dit gebied waarschijnlijk zelfs nooit van deze onderaardse holen geweten.

In deze sinkhole heeft zich een klein maar prachtig geologisch profiel geopenbaard. We kunnen de verticale doorsnede perfect analyseren. De bovenste 30 cm is de donkere bouwlaag (humusrijke leem). Daaronder zou je Maasgrind en zand verwachten maar die ontbreken, waarschijnlijk doordat de berg hier al een beetje 'afhangt' en sommige sedimenten reeds verloren heeft. Onder de bouwlaag een dik pakket, zo ver als we kunnen zien, van vetzig zand en klei met veel losse bruine silexknollen. We kijken hier naar het bovenste deel van een bijzondere aardlaag: het z.g. vuursteen-eluvium. De kalksteen is hier ooit weg-geërodeerd maar de zware en compacte silexknollen zijn blijven liggen en zijn in het later afgezette sediment opnieuw opgenomen. Deze inkijk is toch mooi meegenomen!

Ed de Grood

(vervolg van pagina 590)

Herve kreeg nog van keizerin Maria-Theresia tegen het einde van de 18de eeuw het recht om markten te organiseren en dat gaf een sterke impuls aan de streekfunctie die het plaatsje Herve vervulde. Later kwamen er mijnbouw en de verwerking van ijzererts. In het midden van de 19de eeuw werd er een landbouwschool opgericht.

Na een ochtend aan het fraaie boekje besteed te hebben is natuurlijk al gauw de reactie: 'Laten we eens gaan kijken.' Per slot van rekening is het vlakbij en niet dat ik er nog nooit geweest was, maar de vraag doemde op of ik toen wel goed gekeken had. Wij gingen via Charneux, een van de concentratiepunten van het Land van Herve. En natuurlijk is de oude kern fysiek nog aanwezig, maar wanneer we daar arriveren zijn we al tientallen hedendaagse villa's op grote percelen gepasseerd. Elke villa zijn eigen bolwerk, afgeschermd, en het landschap is er door aan het zicht onttrokken. De rijkdom zit aan de rand en de kern wordt gedomineerd door een oude begraafplaats, en er is een friterie met enkele plastic terrasstoelen. Dat de kern het moeilijk heeft is goed te zien in het stadje Herve, maar daar werd nu wel aan herstel gewerkt. In Herve heeft niet alleen de kern het moeilijk: de randen zijn onderdeel van een wild industrieel complex van ondernemingen, transport, parkeerplaatsen en

met als gemeenschappelijk kenmerk: lelijkheid. Maar volgens het boekje vormde het agrarisch bouwensemble in het gehucht Xhéneumont het hoogtepunt van agrarische hoogwaardige architectuur. De foto's waren veelbelovend. Vanuit Battice, na passage van de het land doorsnijdende E40 en de hogesnelheidslijn, is Xhéneumont (wat een mooie naam!) te bereiken. De gebouwen die we zochten zijn er inderdaad... maar we waren zo verward geraakt door de bedrijvigheid van een meelfabriek die zich in het buurtschap genesteld heeft en die alles wat er om heen ligt esthetisch verplettert, dat we meteen onze steven gewend hebben.

Wanneer een boek verfilmd wordt is de vraag vaak of de film beter is dan het boek of omgekeerd. Die vraag is dan ook een vruchtbare bron voor een conversatie. Bij ons bezoek aan Herve ging het om de vraag hoe de werkelijkheid van nu zich tot het boek verhoudt. Over de uitkomst daarvan waren we het snel eens: het boek is stukken beter!

Ferdinand Mertens

1. *Autour de Herve – Des pierres pour le dire*, Fondation Roi Baudoin/Crédit Communal. (z.j.)

D'r Koeënwoof van 2021

We zijn bezig met de laatste hand te leggen aan de editie 2021 van ons jaarboek, D'r Koeënwoof. Voor leden van Heem en Natuur is dat in het lidmaatschap inbegrepen. Leden van Natuurpunt en andere gegadigden kunnen het voor € 10,- kopen.

In het Voerens Blaedsje blijken de meeste pagina's te gaan over onderwerpen die je onder de noemer 'natuur' kunt plaatsen. Dat is niet bewust zo gedaan; we brengen gewoon de actuele informatie die zich aandient. In D'r Koeënwoof staan dan weer vooral artikels over heemkundige onderwerpen. We zouden daar ook graag meer aandacht besteden aan de natuur van de Voerstreek, maar er melden zich bijna geen auteurs. Als je daaromtrent iets interessants te vertellen hebt, mag je het altijd laten weten.

Een kort overzicht van wat je in D'r Koeënwoof van dit jaar mag verwachten: een stukje uit het leven van Pierre en Maria Lardinois-Peeters; heksenverhalen uit 's-Gravenvoeren; de Voerstreek als het hoogste punt van Vlaanderen (en hoe de toeristische dienst dat indertijd als een troef wilde uitspelen); merkwaardige huizen in 's-Gravenvoeren: een brouwerij in de Kloosterstraat en huis 'de Valck' aan de Pley; wat de parochieregisters vertellen over sterven in de 18de eeuw; ker(k)mis in Moelingen; kalkgraslanden in Altenbroek; de *kroetwösj* als religieus gebruik en een wandeling van de kerk van Sint-Martens-Voeren naar Ulvend.

De foto voor de kaft — kasteel Obsinnich — werd gemaakt ter gelegenheid van de Open-Monumenten-dag op 12 september 2021, die dit jaar in Remersdaal plaatsvond. Ook de foto hieronder is van die dag.

Toponiemenwandeling

Op **24 oktober 2021** leidt Emiel Lemmens een wandeling door Sint-Pieters-Voeren en omgeving, waarbij we vooral aandacht besteden aan de oude lokale namen voor de plekken waar we passeren.

We starten om **14:00 uur** op de **Bauwerd**, het pleintje tegenover de kerk van **Sint-Pieters-Voeren**.

